

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ให้ความสำคัญของข้อมูลแรงงานนอกระบบ จึงได้ดำเนินการสำรวจแรงงานนอกระบบขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี 2548 เพื่อให้มีข้อมูลใช้อย่างต่อเนื่อง จึงได้ดำเนินการสำรวจเป็นประจำทุกปี สำหรับการสำรวจในปี 2552 ครั้งนี้เป็นการสำรวจครั้งที่ 5 โดยดำเนินการสำรวจพร้อมกับการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 ในเดือนกรกฎาคม สิงหาคม และกันยายน พ.ศ. 2552 และเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการใช้ข้อมูลแก่หน่วยต่างๆ ในเรื่องเศรษฐกิจนอกระบบ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการบริหารจัดการเศรษฐกิจนอกระบบ และใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อศึกษาถึงความต้องการที่ชัดเจนต่อแรงงานนอกระบบในการขยายความคุ้มครองและการประกันสังคมให้ครอบคลุมทุกสาขาอาชีพ ทำให้ผู้ที่ทำงานนอกระบบได้เข้าถึงการประกันสังคมและความคุ้มครองจากการทำงาน ให้ได้รับความเป็นธรรม มีความมั่นคง ซึ่งจะทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้มีสุขภาวะจากการทำงานที่ดีขึ้น

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการสำรวจแรงงานนอกระบบ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน และลักษณะต่าง ๆ ของประชากรที่มีงานทำและไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากการทำงานตามกฎหมายแรงงาน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ได้แก่

- 1) จำนวนแรงงานที่อยู่ในระบบและนอกระบบ
- 2) ลักษณะทางประชากรและสังคมที่สำคัญของแรงงานในระบบและนอกระบบ เช่น อายุ เพศ การศึกษาที่สำเร็จ อาชีพ และอุตสาหกรรม ชั่วโมงการทำงาน เป็นต้น
- 3) ข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับการได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุจากการทำงาน สิทธิการรักษาพยาบาล และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน เป็นต้น

2. กลุ่มรวม

ประชากรที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลและครัวเรือนพิเศษ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการในทุกจังหวัดทั่วประเทศ พร้อมกับการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรระหว่างวันที่ 1 – 12 ของเดือนกรกฎาคม สิงหาคม และ กันยายน 2552 โดยมีครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างทั้งสิ้น 79,560 ครัวเรือนตัวอย่าง

4. คำอธิบายศัพท์/แนวคิด/คำจำกัดความ

4.1 แรงงานในระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ได้รับความคุ้มครองและหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ได้แก่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ครูหรือครูใหญ่ โรงเรียนเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน ลูกจ้างของรัฐบาลต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ ลูกจ้างที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน

4.2 แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน อย่างเดียวกับแรงงานในระบบ

4.3 ผู้มีงานทำ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจ มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) ได้ทำงานตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร เงินปันผลค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่นสำหรับผลงานที่ทำเป็นเงินสดหรือสิ่งของ
- 2) ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานน้อยกว่า 1 ชั่วโมงแต่เป็นบุคคลที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ (ซึ่งจะถือว่าเป็น ผู้ที่ปกติมีงานประจำ)
 - 2.1) ยังได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้างหรือ ผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือ ธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน
 - 2.2) ไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือ ผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมียานหรือ ธุรกิจที่จะกลับไปทำ
- 3) ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจ หรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนหรือของสมาชิกในครัวเรือน

4.4 งาน หมายถึง กิจกรรมที่ทำที่มีลักษณะ อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- 1) กิจกรรมที่ทำแล้วได้รับค่าตอบแทน เป็นเงินหรือสิ่งของ ค่าตอบแทนที่เป็นเงิน อาจจ่ายเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน หรือ รายชิ้น
- 2) กิจกรรมที่ทำแล้วได้ผลกำไรหรือหวังที่จะได้รับผลกำไร หรือส่วนแบ่งเป็นการตอบแทน
- 3) กิจกรรมที่ทำให้กับธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือผลกำไร ตอบแทนอย่างใด ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจนั้นจะมีสถานภาพการทำงานเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือนายจ้าง

4.5 อาชีพ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ การจัดจำแนกประเภทอาชีพใช้ตาม International Standard Classification of Occupation, 1988 (ISCO – 88) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)

4.6 อุตสาหกรรม หมายถึง ประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ได้ดำเนินการ โดยสถานประกอบการ ที่บุคคลนั้นกำลังทำงานอยู่ หรือประเภทของธุรกิจ ซึ่งบุคคลนั้นได้ดำเนินการ อยู่ในสปีด้าท์แห่งการสำรวจ การจัดจำแนกประเภท อุตสาหกรรม ใช้ตาม International Standard Industrial Classification, (ISIC) ฉบับ Revision 3, 1989 ขององค์การสหประชาชาติ (UN)

4.7 สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงาน หรือธุรกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

- 1) นายจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองเพื่อหวังผลกำไร หรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในธุรกิจในฐานะลูกจ้าง
- 2) ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มี ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง โดยลำพังผู้เดียว หรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วม กิจการด้วยเพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และไม่ได้จ้างลูกจ้าง แต่อาจมีสมาชิกในครัวเรือน หรือ ผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือ ค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ
- 3) ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำงานโดยไม่ได้รับ ค่าจ้างในไร่นาเกษตร หรือในธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน
- 4) ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็น รายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน รายชิ้น หรือเหมาจ่าย ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน อาจจะเป็นเงิน หรือสิ่งของ ลูกจ้างแบ่งออกเป็น 3 ประเภท
 - ลูกจ้างรัฐบาล หมายถึง ข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนลูกจ้างประจำ และชั่วคราวของรัฐบาล
 - ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ
 - ลูกจ้างเอกชน หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชน หรือธุรกิจของเอกชน รวมทั้งผู้ที่รับจ้างทำงานบ้าน
- 5) การรวมกลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดการทำงานทุกขั้นตอนไม่ว่าเป็นการลงทุน การขาย งานอื่นๆ ของกิจการที่ทำ ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่ สมาชิกตามที่ตกลงกัน (การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจ จัดทะเบียนจัดตั้งในรูปของสหกรณ์หรือไม่ก็ได้)

การจัดจำแนกประเภทสถานภาพ การทำงาน ใช้ตาม International Classification of Status in Employment, 1993 (ICSE – 93) ของ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) มี สถานภาพการทำงานเพิ่มขึ้นอีก 1 กลุ่ม คือ การรวมกลุ่ม(Member of Producers' Cooperative)

4.8 ชั่วโมงทำงาน หมายถึง จำนวน ชั่วโมงทำงานจริงทั้งหมด ในสัปดาห์แห่งการสำรวจ สำหรับผู้ที่มียานประจำซึ่งไม่ได้ทำงาน ในสัปดาห์แห่งการสำรวจให้บันทึกจำนวนชั่วโมงเป็น 0 ชั่วโมง

4.9 ระดับการศึกษาที่สำเร็จ

ได้จำแนกการศึกษาตามระดับ การศึกษาที่สำเร็จ ดังนี้

- 1) ไม่มีการศึกษา หมายถึง บุคคลที่ไม่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียน หรือไม่เคย ได้รับการศึกษา
- 2) ต่ำกว่าประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมปีที่ 6 หรือชั้นประถมปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิม
- 3) สำเร็จประถมศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 6 หรือชั้นประถมปีที่ 7 หรือชั้น ม.3 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
- 4) สำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.3 ม.ศ.3 หรือ ม.6 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับ การศึกษาที่สูงกว่า
- 5) สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - 5.1) สายสามัญ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาตั้งแต่ชั้น ม.6 ม.ศ.5 หรือ ม.8 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จ ระดับการศึกษาที่สูงกว่า
 - 5.2) อาชีวศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาหรือวิชาชีพที่เรียนต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า โดยมีหลักสูตรไม่เกิน 3 ปี และ ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
 - 5.3) วิชาการศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภท วิชาการศึกษา (การฝึกหัดครู) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
- 6) อุดมศึกษา
 - 6.1) สายวิชาการ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาหรือสายวิชาการ โดยได้รับวุฒิปริญญาตรี อนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก
 - 6.2) สายวิชาชีพ หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษา หรือ สายวิชาชีพที่ได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือเทียบเท่าอนุปริญญา ปริญญาตรี
 - 6.3) สายวิชาการศึกษา หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทวิชา การศึกษา และได้รับประกาศนียบัตรระดับ อนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก
- 7) อาชีวศึกษาระยะสั้น หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาหรือการฝึกอบรม ประเภทอาชีวศึกษาที่มีหลักสูตรไม่เกิน 1 ปี และได้รับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองเมื่อสำเร็จ การศึกษา พื้นความรู้ของผู้เข้าเรียนได้กำหนดให้แตกต่างตามวิชาเฉพาะแต่ละอย่าง ที่เรียน แต่อย่างต่ำต้องจบประมปีที 4 หรือเทียบเท่า
- 8) อื่น ๆ หมายถึง บุคคลที่ สำเร็จการศึกษาที่ไม่สามารถเทียบชั้นได้